

Κιόρογλου

(Ένας χορός των προσφύγων από τη Μ. Ασία)

Του Χρήστου Σ. Ζάλιου

Ο Κιόρογλου είναι χορευτικός σκοπός σε πεντάσημο ρυθμό (2+3), γνωστός στους αγροτικούς πληθυσμούς της Μικράς Ασίας, που μεταφέρθηκε από τους πρόσφυγες το 1923 στα νησιά του Αιγαίου, τη Μακεδονία και όπου αλλού εγκαταστάθηκαν. Στα τούρκικα «Κιόρογλου» σημαίνει «γιος του τυφλού» και αναφέρεται σε έναν περιπλανώμενο ραψωδό, πού ή φήμη του είχε διαδοθεί σε όλη τη Μικρά Ασία. Ο Κιόρογλου, σύμφωνα με τη λαϊκή παράδοση και το ομώνυμο επικό τραγούδι, ήταν ένας ληστής πολύ αγαπητός στα φτωχά λαϊκά στρώματα, γιατί λήστευε τους πλούσιους και βοηθούσε τους φτωχούς. Ο **Κιόρογλου** και το **Ατ χαβασί** είναι χαρακτηριστικοί 5σημοι οργανικοί σκοποί, που παίζονταν προπολεμικά στο πανηγύρι του Αγίου Χαραλάμπους, στην Αγία Παρασκευή της Λέσβου. «Ατ χαβασί» σημαίνει στα τούρκικα «σκοπός του αλόγου».

Ο σκοπός γνώρισε διάφορες στιχουργικές και γλωσσικές εκδοχές.

- Στην ελληνική δισκογραφία πρωτοπαρουσιάζεται μάλλον το 1931-32 με την Ρόζα Εσκενάζυ στο δίσκο «Το σαλβάρι του Κιόρογλου», Odeon 1653, σε στίχους και μουσική του Σταύρου Παντελίδη ή Σμυρνιού.
- Από το Νίκο Διονυσόπουλο στο *ΛΕΣΒΟΣ ΑΙΟΛΙΣ, ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΚΑΙ ΧΟΡΟΙ ΤΗΣ ΛΕΣΒΟΥ*. Διπλό CD Α Π.Ε.Κ. 9, έχει καταγραφεί μια παραλλαγή το 1994, με την Πέρσα Πασινιού (γ. 1936).
- Ο Γιώργος Κωνσταντζος, που έχει δημοσιεύσει «Τα τραγούδια της Σμύρνης» σε παρτιτούρες, έχει καταγράψει τον Κιόρογλου με τον τίτλο «Σαν φορούσα το σαλβάρι», σε ρυθμό όμως 4/4.
- Από μαρτυρίες φαίνεται ότι ο σκοπός τραγουδιόταν και με τούρκικα λόγια.

Το σαλβάρι του Κιόρογλου

Δίσκος Odeon G.A. 1653 / 1933, Τραγούδι Ρόζα Εσκενάζυ

Στίχοι και μουσική : Σταύρος Παντελίδης – Σμυρνιός.

Αι, χάι! Σαν φορούσα το σαλβάρι,
κείνο τον καιρό, άμαν, κείνο τον καιρό.
Τα κορίτσια με κοιτούσαν,
μέσα στο χορό, μέσα στο χορό.
Ήμουν μερακλής σε όλα, αχ, σαν θυμηθώ,
τα ωραία κείνα χρόνια, δεν τα λησμονώ.

Αι, χάι! Σαν περνούσ' από την πιάτσα,
με χαζεύανε, άμαν, με χαζεύανε.
Όλο έμορφα κορίτσια,
αχ, με ζηλεύανε, με ζηλεύανε.

Το σαλβάρι μου κοιτούσαν όλες, βρε παιδιά,
αχ, κι αυτό το γελεκάκι που' μουν λεβεντιά.

Αι, χάι! Παίξτε μου για να χορέψω,
παίξτε βρε βιολιά, άμαν, παίξτε τα βιολιά.
Κιόρογλου για να χορέψω
παίξτε βρε παιδιά,
για να θυμηθώ ο καημένος κείνα τα παλιά,
να ξεχάσω τους καημούς μου που' χω στην καρδιά.

Ο Νίκος Διονυσόπουλος μας δίνει την πληροφορία ότι το «ατ χαβασί» και ο «Κιόρογλου» πιθανότατα πρωτοπαίχθηκαν στη Λέσβο από την μουσική κομπανία του Μαγιάφογλου που ήταν πρόσφυγας από το Αϊβαλί της Μ. Ασίας. Για τη Λέσβο υπάρχουν προφορικές μαρτυρίες ότι προπολεμικά ο σκοπός του Κιόρογλου είχε χορευτεί αντικριστά, από δύο άνδρες με μαχαίρια.

Η εγκατάσταση των προσφύγων στη Νάουσα

Τη δεκαετία του 1910, ο πληθυσμιακός χάρτης της Ελλάδας μεταβλήθηκε τόσο ριζικά στη Μακεδονία και τη Δυτική Θράκη, ώστε στα τέλη της δεκαετίας του 1920 να έχει ελάχιστες ομοιότητες με εκείνον του 1900. Στη Μακεδονία, η εγκατάσταση των πάσης φύσεως προσφύγων υπήρξε τόσο αγροτική, όσο και αστική. Για διάφορους λόγους η κεντρική και η ανατολική Μακεδονία σήκωσαν το κύριο βάρος των νεοφερμένων.

Η πόλη της Νάουσας υπήρξε κι αυτή τόπος εγκατάστασης προσφύγων, ιδιαίτερα Ποντίων και Μικρασιατών. Οι πρώτοι πρόσφυγες έφτασαν στη Νάουσα το 1922. Σύμφωνα με την απογραφή προσφύγων του 1923, στη Νάουσα είχαν ήδη εγκατασταθεί 580 πρόσφυγες οι οποίοι πήραν μάλιστα τη θέση χιλίων περίπου μουσουλμάνων που ζούσαν στην πόλη έως τις αρχές της δεκαετίας του 1920. Πρόσφυγες συνέρρεαν καθ' όλη τη δεκαετία του 1920. Έτσι, στα τέλη του 1926 στην πόλη είχαν εγκατασταθεί συνολικά 226 οικογένειες (789 άτομα) προσφύγων, εκ των οποίων οι 23 οικογένειες (89 άτομα) προέρχονταν από τη Θράκη, 103 οικογένειες (317 άτομα) ήταν από τη Μικρά Ασία και 100 οικογένειες (383 άτομα) κατάγονταν από τον Καύκασο. Σύμφωνα με την επίσημη ελληνική απογραφή του πληθυσμού που έγινε το 1928, ο αριθμός των προσφύγων είχε ανέλθει εντυπωσιακά φτάνοντας τα 1.863 άτομα σε σύνολο 10.250 κατοίκων.

Η επιλογή της Νάουσας ως τόπου για την εγκατάσταση αρκετών προσφύγων οφείλεται κυρίως στην ύπαρξη αρκετών και αποδοτικών εργοστασίων υφαντουργίας νηματουργίας και σχοινοποιίας, γεγονός που εξασφάλισε εργασία στους εξαθλιωμένους νεοφερμένους. Όπως ήταν φυσικό, οι πρόσφυγες έφεραν μαζί με τις λιγοστές αποσκευές τους και τα τραγούδια τη μουσική και τους χορούς τους, αναπόσπαστο μέρος της κοινωνικής τους ζωής.

Ο Κώστας Τενεδιός πρόσφυγας από το Αϊβαλί της Μικράς Ασίας χορεύει τον «Κιόρογλου», με τα μαχαίρια, στην κεντρική πλατεία της Νάουσας το 1950.

Ο Κώστας Τενεδιός ήρθε με την οικογένειά του ως πρόσφυγας από το Αϊβαλί της Μ. Ασίας το 1923 σε ηλικία 20 χρονών. Τον χορό Κιόρογλου τον χόρευε είτε μόνος με τα μαχαίρια είτε αντικριστά με την αδελφή του Καλλιόπη. Ήταν χορός που τον χόρευαν στο Αϊβαλί και μετέπειτα στη Νάουσα που ήρθαν ως πρόσφυγες. Είναι αξιοσημείωτο ότι δεν τον χόρευαν μόνο άνδρες σε ζευγάρια με τα μαχαίρια, αλλά και ένας άνδρας με μια γυναίκα. Από ό,τι φαίνεται στη φωτογραφία, η μελωδία του Κιόρογλου παιζόταν από τους ζουρνάδες. Σύμφωνα με πληροφορίες, οι οργανοπαίχτες που βλέπουμε στη φωτογραφία είναι οι : Τράϊος Δίγκας (ζουρνά) και Θανάσης Ζώρας (νταούλι). Διακρίνονται επίσης οι Ναουσαίοι : Γιώργος Καλαϊτζής, Δημήτρης Χαμουριάδης, Τέλης Μπιλιούρης, Νίκος Ταβουλάρης, Μήτσος Μαύρος, Θανάσης Κατραντζής. Το σημείο που χορεύει είναι στη σημερινή κεντρική πλατεία της Νάουσας απέναντι από την τράπεζα Πειραιώς. Στο μέρος αυτό, ο Δήμος της Νάουσας είχε φτιάξει το 1949 παράγκες που τις παραχώρησε σε όσους είχαν καεί τα καταστήματά τους, ως πυροπαθείς, για να κάνουν μαγαζάκια. Εδώ ο Κώστας Τενεδιός είχε ένα μικρό ταβερνάκι και παραδίπλα δυο μηχανές με τις οποίες έβγαζε γκαζόζες.

Για τον χορό, ο Σόλωνας Λέκκας, τραγουδιστής (γεν. 1946) από την Πηγή Λέσβου, αναφέρει:

«Παλιά γλεντούσαν ο κόσμος και οι γέροι ακόμα γλεντούσαν. Άμα σηκωνόταν ο γέρος να χορέψει, προτιμούσε το βαρύ σκοπό. Δυο χόρευαν στο συρτό, δυο στον καρσιλαμά, δυο στο ζειμπέκικο, μπορεί και μοναχός κάποιος, αλλά συνήθως σηκώνονταν και χόρευαν δυο. Οι παλιοί που χόρευαν σκοπούς με τα μαχαίρια, τα χτυπούσαν πάνω στο σκοπό, όχι με τα σχέδια που θα κάνεις. Ο «Κιόρογλους» είναι ένας χορός που οι παλιοί τον λέγανε «Πεχλιβάνης», που θα πει παλικαράς, γι' αυτό οι παλιοί τον χόρευαν με τα μαχαίρια, όχι σαν τώρα, πάνω στα άλογα».

Βιβλιογραφία

ΛΕΣΒΟΣ ΑΙΟΛΙΣ, ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΚΑΙ ΧΟΡΟΙ ΤΗΣ ΛΕΣΒΟΥ. Διπλό CD Α Π.Ε.Κ. 9 με ένθετο βιβλιαράκι. ΣΥΛΛΟΓΗ - ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ : ΝΙΚΟΣ ΔΙΟΝΥΣΟΠΟΥΛΟΣ, ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΗΤΗΣ.

Πετρόχειλος Βασίλης, *Στάυρος Παντελίδης (1891-1956).* Ένας Σμυρνιός συνθέτης του ρεμπέτικου, Εκδόσεις «Τρόπος Ζωής», Αθήνα 2007.

Κωνσταντίνος Γιώργος, *Τα τραγούδια της Σμύρνης,* τ.1Β, Τα λαϊκά, εκδ. FAGOTTO. **Πολιτιστική Εταιρεία Νάουσας “Αναστάσιος Μιχαήλ ο Λόγιος”.** *Νάουσα 19ος – 20ος αιώνας, Νάουσα 1999.*

Πηγές

Τενεδιός Θωμάς
Μπιλιούρης Σπύρος

Πηγές στο ίντερνετ

Βασίλης Πετρόχειλος
<http://www.myspace.com/stavrospantelidis>

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΚΑΙ
ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ
Βιογραφικά Σημειώματα Μουσικών της Λέσβου
Σόλων Λέκκας
http://www.aegean.gr/culturelab/musicians_gr.htm#Lekkas